

KATZ KATALIN

A szociális munka kultúrái¹

Bevezetésképpen először tisztázni szeretném, mit is jelent a szociális munka. A címben kultúrákról beszéltem, többes számban; ebből már kiderült, hogy nem egységes tömbről, tudásanyagról vagy praxistról van szó. A szociális munka azonban a különbségek ellenére rendelkezik közös, egységes kerettel és alapmintázattal.

A szociális munka alapja, feladata, értelme a másik iránti felelősségvállalás – ez adja létjogosultságát, a szakmai tevékenység kereteit. A „másikon” Levinas (1997) etika-fogalma szerint érthetjük embertársainkat általában. Eszerint emberként felelősek vagyunk minden más ember jólétéért (miközben ezt nincs jogunkban elvárni tőle), nemcsak elvontan és elméletben, hanem a cselekvés szintjén is. De a szociális munka nemcsak általában igényli az emberi felelősséget, hanem konkrétan, a „más” emberek iránt is.

A történelem során a szociális munka ott jelenik meg, ahol a más-ságba szorult vagy kényszerített emberek nem törhetnek ki másságukból és ennek következményeiből szakmai segítség nélkül. Hogy mit tekintünk másságnak és mit szakmai segítségnek, az már kontextus- és kultúrafüggő. Útalhatunk a szóval történelmi-időbeli, társadalmi, politikai, hagyománybeli, vallási, gazdasági, lokális stb. tényezőkre.

A szociális munka az említett felelősség alapján mindig úttörő feladatot vállalt magára, kritikus szemmel nézte a társadalmi rendet. Ott „robbant ki” először, ahol a társadalmi rend tömegével gyártotta a másságot: például Angliában az ipari forradalom következményei, vagy Amerikában a múlt század harmincas éveiben a gazdasági válsága nyomán. Tudásanyagát és praxisa alapjait mindig a helyzetnek megfelelően fejlesztette.

A szociális munka a társadalmi változások, az új rend kialakulása folyamatában keresi feladatát, beavatkozik az emberi helyzetek alakulásába: szegények, városba özönlő falusiak, munkanélküliek, kisebbségek ügyét igyekszik előrevinni, életminőségüket javítani, másságukat eltüntetni, vagy legalábbis csökkenteni. Ez a törekvés más és más arcot ölt különböző helyeken, helyzetekben.

A hangsúly olykor arra kerül(t), hogy a szociális munkások átneveljenek, megtanítsanak másokat arra, hogy ne legyenek annyira mások, inkább hasonlítsanak a domináns, az őket elnyomó társadalomra – hiszen náluk valami nincs rendben. Más alkalommal a szociális munka kiköveteli a domináns társadalomtól, hogy változtasson előítéletein, legyen befogadóbb, másképp állítsa fel prioritási rendszerét, fontos határait.

¹ Az előadás a 2009. szeptember 26-án, Fonyódon rendezett szupervizor találkozón hangzott el.

A szociális munkát állandó feszültség, folyamatos ingamozgás jellemzi az egyéni segítség, a gondozás, valamint a társadalmi, közösségi feladatok között. Nemcsak arról van szó, hogy „halat adunk az embereknek, vagy megtanítjuk őket halászni”, hanem arról is, hogy beleszólunk abba, kit engednek be a horgászterületre, kinek lehet horgászengedélye (mindenkinek jogában áll-e kifogni a halat, vagy a halász úrtól kell megvennie, esetleg adományként megkapja), és hogy ezekről a jogokról ki dönt/het.

A szociális munka alanya az „ember a környezetében”. Más segítő szakmáktól eltérően a szociális munkának nem az emberi létezés egy-egy szelete a tudás- és praxis-anyaga, specialitása (mint ahogy például az orvos a testi egészséggel, a pszichológus a lelki egyensúllyal és a belső világgal, a közgazdász a gazdasággal, a politikus a társadalmi erők megértésével és elosztásával, a pedagógus az oktatással, a jogász a jogokkal foglalkozik), hanem az emberi helyzetek integrációja. Ebben benne van a testi és lelki egészség, a gazdaság, a politika, a pedagógia, a jog, és még sok egyéb is.

Természetesen nincs olyan szociális munkás a földön, aki mindezt egyszerre állandóan és hatásosan gyakorolja, de az emberi helyzetek elemei közötti integráció kardinális feladatunk. Az első kérdés mindig az, hogy az adott kultúrában és emberi helyzetben mi a legsürgősebb, mi az, ami a leginkább elhanyagolt, mi a legfontosabb feladata az egyes szociális munkásnak, illetve a szociális munkának mint felelősséget vállaló szakmának. Mi a legrelevánsabb az adott helyzetben, kik szorulnak „másságba”, és mit tehetünk ez ügyben.

Nem a társadalmi rend fenntartása a feladatunk, az nélkülünk is megvan, köszöni szépen. Nem a rend felbontása a feladatunk, azt a politikai erők, a pártok intézik. Nem kell, hogy orvosok, pszichológusok, közgazdászok, jogászok legyünk, nekik megvan a nagyon fontos és hasznos dolguk. A szociális munkának az összképet kell néznie, átlátnia, és ott kell beavatkoznia, ahol a másság termelődik. Felelőssége van a „mássággal” kapcsolatban. Feladata, hogy egyszerre kívülről és belülről nézze az emberi helyzeteket, és lehetővé tegye az integrációt. Klienseink számára ettől válik relevánssá a szociális munka.

A szociális munka kultúrája természetesen maga is környezetfüggő, és nem mindig kapcsolódik kritikus módon a környezetéhez, mint ahogy azt eddig idealizálva elmondtam. Az integráció szorgalmazása sokszor zavaros vizekre visz, és nem mindig egyértelmű, hogy a másság csökkentését, vagy inkább továbbörökítését szolgálja.

A szociális munka kultúráit ezek az elvek, folyamatok és irányzatok alakítják. Eddig talán tisztáztam valamelyest, hogy mitől lehet egy szakma ilyen sokarcú és sokszínű, miért változik időben és térben.

A szociális munka kultúráit, ezek alakulását és helyi-környezeti összefüggéseit illusztrálendő röviden különböző helyszíneket tekintek át. Természetesen ez általánosítással jár, csak az összképet mutatom be nagy vonásokban.

Észak-Amerika

A társadalom nagy részét viszonylagos jólét, individualizmus és fejlett demokrácia jellemzi. A kapitalizmus és az individualizmus ideológiájából merítve a szociális munka különböző részekre szakadt, a fent említett összefüggések mentén.

Állami vagy önkormányzati szociális munkások foglalkoznak a szegényekkel, a drogfüggőkkel, a hajléktalanokkal; általában alacsony költségvetéssel, maguk is küszködve. A vadkapitalizmusban élő „másokat” segítik.

A klinikai szociális munkások pszichoterápiát, családterápiát, és ezek különféle ágazatait művelik (pszichodráma, nevelési tanácsadás stb.), általában magánklinikákon, és tulajdonképpen nem különböznek a pszichológusoktól.

Ebben a két ágazatban néha kérdéses a társadalom kritikus gyakorlata, más szóval az *empowerment*. (Mindig küszködöm e fogalom magyarra fordításával. A képessé tevés azért nem jó, mert azt sugallja, hogy akiket képessé teszünk, azok korábban képtelenek voltak valamire. A megerősítés pedig nem elég világos fogalom. Így egyelőre maradok az *empowerment*-nél.) De:

– Itt fejlődött ki a közösségi szociális munka, ami a szolidaritás hiányát igyekszik orvosolni az individualista társadalomban.

– Itt kezdődött az emberi jogokat központba helyező szociális munka, ami az egyéni jogokat helyezi előtérbe, egyrészt elfogadva az alapvető individualizmust, másrészt korlátozva a másokat elnyomó, kihasználó, elsőpró, megalázó „szabadságot”.

A szociális munkának ez a két ágazata vezette be az *empowerment* irányzatát, amely néha mégis megtalálja útját a fent említett egyéni szociális munkában is.

A szociális munka elfogadott, szakmai presztízzsel rendelkező foglalkozás. Csak egyetemi diplomával rendelkező szakemberek gyakorolhatják, ezt törvényben szabályozzák, diploma nélkül nem lehet szociális munkásként dolgozni.

A szupervízió folyamatosan végigkíséri a szociális munkásokat pályájuk során. Miután a szociális munka képzésanyagának lényege a pszichológia és a szociológia, általában a belső, csakis szociális munkás vezetőszupervízorok is e mentén működnek. Feladatuk három integrált részből áll: a személyes, lelki támogatás és az önismeret fejlesztése; a munkakör betöltéséhez szükséges tudás fejlesztése; a munka etikai értékelése és kontrollja, valamint a munkavégzés képességének ellenőrzése. Munkájuk közös célja a kliensek segítése, valamint a kölcsönös bizalom és együttműködés folyamatos fenntartása.

Nyugat-Európa

A szociális munka itt inkább egyéni gondozást jelent, az elesettek különféle csoportjainak segítése áll a középpontjában. Nem kérdőjelezi meg az ismert, megszokott és bevált társadalmi határokat és hagyományokat, inkább megőrzi azokat. Közelebb áll a modern, mint a posztmodern

irányzathoz, szemben az amerikai modellel. A másságot úgy kezeli, hogy megfelelő forrásokat keresve segíti a rászorulókat, kevésbé foglalkozik a szakma politikai vonzatával.

Az európai szociális munka nagy kihívása szerintem manapság a posztkoloniális helyzet és a globalizáció következtében lezajló óriási népesség-változás: az afrikai, albán, koszovói menekültek, a volt kolóniák és az újabb Európai Unió államok bevándorlóinak megjelenése. Mindezek eleve a másságot prezentálják és reprezentálják, miközben a domináns társadalom marginalizálja, ugyanakkor használja és kihasználja őket. Kellenek is nekik, meg nem is. Igazi szociális munkaterep!

A szakmát különböző szintű képzéseken tanítják, és nem mindeütt létezik olyan törvény, mely szabályozná, milyen végzettséggel lehet valaki szociális munkás. A szupervízió külső, a támogatást általában pszichológiai eszközökkel, valamint önismeret-fejlesztéssel végzi. Elkerüli a hatalmi problémákat az intézmény szintjén csakúgy, mint szélesebb, társadalmi szinten. Az etikai problémák is csak a szociális munkás esetleg felvetett dilemmái révén jelenhetnek meg, a külső kontroll kizárt. Ebben a szupervízióban a kliensek képletesen sincsenek képviselve. A határok egyértelműek és szigorúan betartandók, átjárni rajtuk veszélyes, káros.

Dél-Afrika

Az elnyomás, a kegyetlenség és a megalázás nem tisztítja meg az áldozat lelkét, inkább megnyomorítja. A felszabadulás utáni eufóriát követő megbocsátás pozitív folyamatokat indított el. De kiderült, hogy a társadalom – mint minden társadalom – összetettebb, nemcsak gonosz-rossz elnyomókból, és ártatlan-jó elnyomottakból áll. A sok-sok problémával küzdő dél-afrikai társadalomban magas fokú a kriminalizálódás, sokan csalódtak és elvesztették reményeiket az új társadalmi rend nehézségei miatt. (Ugye ismerős ez nálunk is?) Nem ismerem a dél-afrikai szociális munkát, így csak találgathatnám, mi a feladat ebben a helyzetben.

Közép-Afrika

A társadalmi helyzet a következőkkel jellemezhető: HIV-fertőzöttek tömege, vég nélküli háborúk, árvák, éhség, betegség. A szociális munkások klinikákat, megelőző programokat, árvaházakat létesítenek, miközben sok az emberjogi és a politikai korrupciós probléma – most mégsem az a legsürgősebb. Életet kell menteni. Kórház, klinika, árvaház létesítése, stábok toborozása a szociális munkások legfőbb elfoglaltsága, ez releváns a jelenlegi helyzetben. Szupervízió nincs.

Dorit Roer kolleganőm most jött meg Kamerunból, és a következőkről számolt be: szegénység, betegség, korai halál, kondom- és gyógyszerhiány, éhség. Ezt a társadalmi szolidaritás természetessége enyhíti. „Hogy van az, hogy mosolyognak, boldognak látszanak az emberek?” – kérdezi Dorit. Elgondolkozik a helybeli kollega: „Hát, mostanában van ennivalónk.”

A kameruni szociális munkásokkal most egy klinika létesítése érdekében önkéntes stáb toborzásán dolgozunk, mert ott, abban a faluban – mint Közép-Afrikában a legtöbb helyen – belátható távolságban nincs semmi ilyesmi. Ha AIDS-fertőzött lesz valaki, vagy másféle betegséget kap, meghal.

Ázsia és Észak-Afrika

Itt most csak azokról az országokról szólok, melyekben nem rendelkeznek demokratikus kultúrával. Demokrácia hiányában a szociális munkás nem szólhat bele nagy politikai kérdésekbe, a források elosztásába. A beavatkozásokra a mikro- és a makro-szint határán kerül sor, kis közösségekben, az egyéni és a közösségi munka nem válik el egymástól.

A legnagyobb kihívást az emberi jogok kérdése jelenti, az alapvető feminizmus, a hagyományos interszubjektív kultúra elfogadásával együtt. Itt most nincs időm kifejteni Markus és Kitayama (1991) kutatásait, de nyilvánvaló, hogy a keleti kollektív kultúra szemben áll a nyugati individualizmussal. Másképp működik már az egyéniség szintjén is: Keleten az egyén akkor teljes és fejlett, amikor a közösséggel egyesül, nem amikor saját magát önállósítja. Ez az általános keret. Ezzel együtt az emberi jogok nyugati eredetű gondolata is hangsúlyosan jelen van a szociális munkában.

Különös hangsúlyt helyeznek a nők helyzetének javítására, ami egyben a szegénység enyhítését is jelenti. Finoman és óvatosan, nem belegázolva az értékeikbe hindu, bangladesi, afgán, arab és beduin szociális munkások dolgoznak helyi kis projektekben az ottani férfiakkal és nőkkel, hogy a nők nagyobb szabadságot, önállóságot kaphassanak, dolgozhassanak – különösen női szövetkezetekben –, alkothassanak, segíthessék saját életminőségüket, családjuk és közösségük jólétét. Így fonódik össze a nők felszabadítása a közösség értékeinek elfogadásával. Így jelenik meg az *empowerment* elve mind egyéni (női), mind közösségi szinten.

Itt a szupervízió a kulturálisan érzékeny, de az emberi jogokat is integráló gyakorlat nehézségeit segíti, sokszor helyi és nyugati együttműködéssel.

Dél-Amerika

Dél-Amerikát a marxista irányzat jellemzi. Brazíliában a szociális munkások egyesülete csak marxista tagokat vesz fel. A kormánnyal „együttműködő” szociális munkást kirekesztik. Az egyetemeken – beleértve a katolikus egyetemet is – a tananyag gerincét marxista és neomarxista elméletek adják. A szociális munka központi feladata a társadalomkritika, és a „tömegek” felszabadítása. Kevesen és keveset dolgoznak egyénekké; idegennek számít, aki az egyéni gondozás elméletével és gyakorlatával foglalkozik. „Nem tudnám elképzelni, hogy egy szociális munkás ne legyen marxista” – mondja egy Brazíliából származó, Izraelbe bevándorolt szociális munkás tanítványom.

A marxista irányzat relevanciája az óriási, általunk talán el sem képzelhető társadalmi osztálykülönbségekből fakad: kevés a nagyon gazdag ember, sokan nagyon szegények, középosztály nincs, a mobilitás majdnem lehetetlen.

A szakmai képzés egyetemi szintű. A szupervízió a társadalmi problémákkal foglalkozik – félretéve a személyes nehézségeket.

Magyarország

Magyarországon – akár a többi volt szocialista országban – a szakma nem „természetesen” fejlődött ki. A dicső szocializmus, a volt rezsim eltűnésével úgy robbant be, hogy egyrészt tömegesen importálta a külföldi (főleg nyugati) szakmai tapasztalatot és tudást, azt igyekezett alkalmazni. Kiderült azonban, hogy rengeteg olyan probléma van, amihez helyben kell tapasztalatot szerezni és praxist teremteni, hiszen a helyzet és a kultúra mindig és mindenhol egyedi. A kultúrák közötti dialógus rendkívül fontos, de annak dialógusnak kell lennie. A szociális munka sem szorulhat a „mátság csapdájába” a szakmán belül, hanem felelősséget kell vállalnia, kiharcolni a maga helyét, hangját és relevanciáját, miközben tanul és tanít.

Úgy látom, itt egyelőre még fragmentált a szociális munka szakmaisága. Létezik családsegítés, közösségi munka is, foglalkoznak drogosokkal, van hajléktalan-ellátás. De még nem alakult ki, csak folyamatban van (és nehogy stagnáljon) az integráció. Számomra az egyik legfeltűnőbb szimptómája a hiányosságnak az, hogy a hajléktalanszállók és ellátó intézmények úgy sokasodnak, mint eső után a gomba. Természetesen el kell látni a sok hajléktalant. De a szociális munkának az is felelőssége lenne, hogy politikai szinten kikövetelje: hozzanak olyan törvényt, amely mindenki számára biztosítja a lakhatás jogát. A sok hajléktalanszálló a házirenddel, szabályokkal (mert másképp nem lehet) sérti az ott lakók autonómiáját, és ez intézményi szinten *empowerment*-ellenes. Akkor is, ha a hajléktalanszálló magas szakmai színvonalon működik – és ilyen sok van. Az állandó ideiglenesség lelkileg is káros, ellehetetleníti a felemelkedést. Miután ez tömeges probléma, a szociális munka feladata lenne ebbe politikai szinten is beleszólni.

Ehhez persze az integráción keresztül vezet az út. Magyarországon még fragmentált a szakma. A képzések nagyon különböző szintűek, a pár hónapos kurzusoktól kezdve az egyetemig. Majdnem mindenki lehet szociális munkás. Hiányzik a szociális munkáról szóló törvény, amely világossá tenné, milyen feltételekkel végezhető a szociális munka, ki gyakorolhatja. Egy ilyen törvény megalkotása jelentősen javítaná a szakma presztízsét, elismert szakértővé tenné a szociális munkást. Ennek kikényszerítése a szociális munkások felelőssége.

A „nálunk ez nem így van, itt ez lehetetlen” szlogen ellentmondásban van szakmánk úttörő jellegével. A szociális munkás feladata éppen az, hogy a lehetetlennek látszó ügyeket lehetővé tegye. Magunkra is ráférne az *empowerment*. A szupervízió is fragmentált. Belső szupervízió csak úgy elképzelhető, ha a vezető maga is szociális munkás, ami itt nem általános.

Izrael és Palesztina

A szociális munka bio-pszicho-szociális megközelítéssel dolgozik: az egészségi, lelki és környezeti állapotot integráltan szemléli és kezeli, ennek megfelelő a képzés is. A szegényeknek is jár szükség szerint tisztességes egészségügyi ellátás és pszichoterápia, de a tehetősebbeknek is vannak társadalmi gondjaik. Emberi jogok vonatkozásában, a különféle kisebbségek ügyében a szociális munka kiemelkedő szerepet játszik. A palesztin egyetemeken általában az izraeli szociális munka tananyagát és irányzatait vették át. Nem kétséges, hogy politikai erősödésük során kikristályosodnak majd a számukra releváns irányok és hangsúlyok.

Egy kis szociális munka-történet

Palesztin kollégámmal, Amin Haj-Yichye-vel való együttműködésünk, beszélgetéseink során derült ki, milyen hasonlóan kezdődött a szociális munka mindkét közösségben: a konfliktusokban való sorsközösség jóformán egy időben hozta létre és tette relevánssá a szociális munkát. Izraelben a szociális munka még a zsidó állam alapítása előtt kialakult, Henrietta Szold nevéhez kötődően. Szold amerikai zsidó, egyedülálló nő volt, aki rengeteg, a holocaustból megmenekült árvát vett pártfogásába, akik először európai menekülttáborokban gyűltek össze, majd nagy részük Izraelbe került. A felnőtt túlélők közül is sokaknak nem volt kihez, mihez visszatérni, sokan közülük szintén oda kerültek. Szold az árvákkal foglalkozott, először csak egyénileg, önkéntes munkában, majd megszervezte azokat az intézeteket (a keserű konnotációk miatt nem lehet árvaházakról beszélni), melyek befogadták őket. Nemcsak fizikai létükről volt szó, hanem a befogadás komplex, sokszintű munkájáról. Hiány volt kórházakban is, így párhuzamosan a jeruzsálemi Hadassza kórház építését, beruházásait is ő kezdeményezte. Munkássága már nemcsak egyéni volt, hanem mozgalommá fejlődött. Rájött arra is, hogy nem elég a jóakarát, sem a pénzadományok gyűjtése: hiányzott a szakértelem. Így ebből az óriási teljesítményből alakult ki a szociális munka oktatása is. Kezdetben az izraeli szociális munkások Franciaországban tanultak, majd 60 évvel ezelőtt létesült az első szociális munkás képző iskola a Héber Egyetemen Jeruzsálemben.

A palesztin Hind El-Husszeini az 1948-as arab–zsidó háború alatt Kelet-Jeruzsálemben élt, egyedül. A tűzszünet után Jeruzsálemnek ez a része Jordániához tartozott. A palesztinai menekültek sokaságában rengeteg volt az árva gyerek. El-Husszeini kezdetben egyesével fogadta be házába az árvákat, mígnem ez lehetetlenné vált. Helyet, intézetet, pénzadományokat gyűjtött, hogy ápolni, gondozni lehessen őket. Mint kiderült, ez nem volt elég: hiányzott a tudás is: hogy „hogyan”, nem csupán „mit” kell tenni. A kelet-jeruzsálemi El-Kudsz palesztin egyetem szociális munka iskolája máig is Hind El-Husszeini nevét viseli.

Mi pedig – a két iskola néhány oktatója – nagy nehézségek és elleneskedés árán (amit nem könnyű kibírni!) együttműködünk egy olyan projektben, melyben a hallgatók rendszeresen találkoznak, ismerkednek

egymás kultúrájával és gondjaival, a szociális munka közös alapjainak segítségével.

Izraelben a szakma elismerésének legkézzelfoghatóbb jele a szociális munkáról szóló törvény. Izraelben a szociális munka csak egyetemi szinten tanulható. A törvény szerint csak diplomás szociális munkás kaphat jogosítványt a gyakorláshoz. A helyi szolgáltatástól felfelé egészen a minisztériumig csak szociális munkás lehet a ranglistán. Szociális munkás a jóléti minisztériumban a miniszter közvetlen munkatársa (az államtitkár), az egészségügyben a szociális ügyek igazgatója, a társadalombiztosításnál majdnem mindenki.

A szociális munka itt átfogó szakma; a képzés az egészségügyi, pszichológiai és társadalmi vonatkozásokkal egyaránt foglalkozik. A szociális munkás elismerten végezhet pszichoterápiát a segítő szolgálatokon belül. A család gondozásához szorosan tartozik a gazdasági, a lelki, a jogi, az emberi jogi segítség is. A kórházakban dolgozó szociális munkások az orvosi stáb tagjai, beleszólásuk van a páciensek kezelésének megtervezésébe. A közösségi szociális munkások nemcsak belülről fejlesztik a közösséget, hanem a parlamenti lobbizáson kívül jogi tanácsadással segítik a „más” közösségek jogainak kiharcolását. Szakértőkként vesznek részt bizonyos törvényhozó parlamenti bizottságokban. Családi perekben, valamint büntetlen előéletű kiskorúak és nagykorúak elleni eljárás során a bírónak szociális munkás véleményét kell kérnie, és azt figyelembe venni.

Mindez a szakma valamelyes elismerését tükrözi, de ugyanakkor rengeteg súlyos problémát is jelent. S hogy tévedésbe ne essünk: ez a megközelítés a szociális munka álláspontjára jellemző, nem pedig a társadalmi-politikai helyzetre, vagy a *mainstream* beleegyezésére. Amit a szakma elér, az mindig nehéz viaskodások sohasem állandó vagy biztos eredménye.

Mindez egy olyan társadalmi közegbe van beágyazva, ahol a hierarchiát nem övezi különös tisztelet. Az izraeli kultúrában létezik természetesen hierarchia, de nem a hagyományon alapul. Felsőbb posztokra az kerül, aki bizonyította képességeit; igazán csak ezt értékeli benne. Az élet más területein nem számít „fontosabbnak”, aki szakmailag felettese másoknak, vagyis a magas pozíció csak szakmai helyzetben játszik szerepet. Bizalmatlanság előfordul, de nem jellemző.

Ebből adódik az a helyzet, hogy lehetséges a szupervízió és a vezetés integrációja. Alapvető bizalom van a beosztott és felettese között, mindketten abból indulnak ki, hogy a munkában megjelenő problémákat szakmai alapon elemezik, ítélik meg. Általában a légkör nem fenyegető.

Tudom, hogy itt, Magyarországon más a kultúra, és nehezebben érhető el ez a helyzet. Mindazonáltal a szociális munka integrációs feladata szempontjából azt tartanám szerencsésnek, ha a szupervízió is integrált és folyamatos lenne az intézményen belül, *közös feladatnak és célnak tekintve a kliensek jólétét*. Így lehet a kliens érdekében közös felelősséget vállalni, ebben támogatást és segítséget kapni a szupervízor-vezetőtől, és egyben széles ívben átlátni a szociális munka szakmai, érzelmi, etikai, konkrét és elméleti problematikáját.

Az emberi élet elemeit integráló megközelítés azt is magába foglalja, hogy integrálni tudjuk a hatalomhoz való viszonyunkat – saját önisme-

retünk, és a kliensekkel való kapcsolat érdekében is. Nem tagadni kell ennek a problematikáját, hanem megtanulni nyíltan beszélni róla.

A hatalmi viszonyok problémáit meg lehet beszélni, és fel kell dolgozni.

A külső szupervízió áthidalja a hatalmi viszony problémáját a szupervíziós kapcsolatban, de néha ezzel olyan falakat is emel, melyek külön szigetre helyezik az érzelmi-támogatási vonalat, elvágva az intézményi, a felelősséggel kapcsolatos és az etikai problémáktól is.

Természetesen a belső szupervízióhoz az szükséges, hogy a vezető is szociális munkás legyen. Tapasztalatomból tudom, hogy itt is, különösen kisebb helyeken, ahol a szociális szolgáltatás vezetője maga is szociális munkás, sikerült olyan viszonyokat teremteni a vezető és a beosztottak között, hogy a kölcsönös kritika és értékelés nem csorbított a szupervíziós ülések minőségén, sőt, gazdagította azokat.

Irodalom

- Lévinas, Emmanuel (1997): *Nyelv és közelség*. Jelenkor Irodalmi és Művészeti Kiadó, Pécs
- Markus, H., és Kitayama, S. (1991): Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 224–253.